Volume 22, Issue 6 (September- October 2023)

PAYESH

Journal of the Iranian Institute for Health Sciences Research

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1402.22.6.11.0]

[DOI: 10.61186/payesh.22.6.781]

Letter to editor

The necessity of teaching spirituality in universities of medical sciences

Ali Mohammad Mosadeghrad[1*]

1. Department of Health management, policy and economics, School of Public health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Received: 10 July 2023
Accepted for publication: 11 July 2023
[EPub a head of print- 21 October 2023]
Payesh: 2023; 22(6): 781- 784

Dear Editor,

The spirituality makes a person understand the meaning and purpose of his/her life and achieve satisfaction and happiness. Spirituality causes more harmony between physical, mental and social dimensions of health and increases the adaptability of a person to the surrounding world, improves his attitude towards the world, and reduces negative emotions and tensions. The medical education system is responsible for training medical sciences' students and preparing them to work in the health system and should consider education and training students in spirituality. The institutionalization of spirituality in the medical education primarily leads to the improvement of health and the reduction of students' anxiety and depression. There are also positive correlation between spirituality and mental health, quality of life, satisfaction and commitment of healthcare workers. Also, studies proved the positive role of spirituality in increasing hope, improving quality of life and reducing depression and stress of patients. Therefore, the concepts, principles and techniques of strengthening spirituality should be taught to medical students (knowledge), so that they gain sufficient motivation for spiritual care of themselves and others (attitude) and by applying these knowledge and skills meet the spiritual needs of patients (performance).

Key words: Spirituality, Education system, University, Medical students

[*] Corresponding Author: School of Public health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
E-mail: mosadeghrad@gmail.com

سال بیست و دوم، شماره ششم، آذر ـ دی ۱۴۰۲

پایش

نشریه پژوهشکده علوم بهداشتی جهاددانشگاهی

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1402.22.6.11.0]

[DOI: 10.61186/payesh.22.6.781]

نامه به سردبیر

ضرورت آموزش معنویت در دانشگاه‌های علوم پزشکی

علی محمد مصدق راد[1*]

۱. گروه مدیریت، سیاستگذاری و اقتصاد سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۴/۱۹
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۴/۲۰
[نشر الکترونیک پیش از انتشار- ۲۹ مهر ۱۴۰۲]
نشریه پایش: ۷۸۴- ۷۸۱ :(۶)۲۲؛ ۱۴۰۲

سردبیر محترم

واژه معنویت (Spirituality) از فعل لاتین Spiro به معنای نفس کشیدن و زنده کردن و کلمه لاتین Spiritus به معنای نفس، هوا، زندگی و روح گرفته شده است [۱]. معنوی بودن به این معناست که شخص با چیزی فراتر از خودش که قابل توضیح نیست، ارتباط برقرار می‌کند که معمولاً به هدف زندگی و آرامش درونی او مرتبط است. به عنوان مثال، اعتقاد به خدا موجب تقویت معنویت در فرد می‌شود که بر ابعاد سلامت جسمی، روحی-روانی و اجتماعی او اثر می‌گذارد. آیه « الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ؛ همان کسانی که ایمان آورده‌اند و دل‌هایشان به یاد خدا آرام می‌گیرد، آگاه باش که با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد» مصداق عینی این موضوع است. معنویت بُعد غیر مادی انسان را تشکیل می‌دهد و به معنای یافتن معنی و هدف در زندگی است که منجر به تعالی، معنادار بودن و هدفمندی زندگی انسان می‌شود. بُعد روحانی انسان در توسعه و تکامل او نقش بسزایی داشته و موجب انسجام و یکپارچگی وجود انسان می‌شود و کمک می‌کند که بهتر با خدا، خود و محیط پیرامون ارتباط برقرار کند. معنویت موجب ایجاد روابط، یافتن معنا و توسعه حس هویت فردی می‌شود. معنویت کمک می‌کند تا انسان جایگاه خود در جهان و هدف و دلیل وجودی خود را درک کند.

بُعد معنوی موجب می‌شود که فرد معنا و هدف زندگی خود را درک کند و از درون به رضایت و شادی دست یابد [۲]. معنویت موجب افزایش سازگاری و قدرت تطبیق فرد با جهان پیرامون، بهبود نگرش او نسبت به دنیا، کاهش احساسات منفی و تنش‌ها می‌شود که در نهایت، منجر به هدفمندی، ثبات در زندگی، صلح، تناسب و کاهش اختلالات روانی مثل اضطراب، افسردگی و ناامیدی می‌شود [۳]. معنویت به فرد کمک می‌کند تا با استرس کنار بیاید، حتی در سخت‌ترین شرایط، امید و آرامش پیدا کند، سلامت روانی خود را حفظ کنند و به نوبه خود، اثرات مثبتی در جامعه ایجاد کند.

کلیدواژه ها: معنویت، نظام آموزشی، دانشگاه، دانشجویان علوم پزشکی

* نویسنده پاسخگو: تهران، دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشکده بهداشت، گروه مدیریت، سیاستگذاری و اقتصاد سلامت
E-mail: mosadeghrad@gmail.com

نظام آموزش عالی سلامت وظیفه تربیت و تأمین منابع انسانی کارآمد نظام سلامت را بر عهده دارد. وظیفه اصلی نظام آموزش عالی سلامت فراهم کردن امکان رشد شایستگی، صلاحیت حرفه‌ای و خود کارآمدی دانشجویان علوم پزشکی است. نظام آموزشی کشور باید زمینه رشد و توسعه معنویت در بین دانشجویان و به تبع آن، مردم جامعه را فراهم کند. در سند تحول و نوآوری نظام آموزش علوم پزشکی وزارت بهداشت، درمان و آموزش تأکید شده که دانشگاه باید کارخانه انسان‌سازی باشد و تربیت انسان‌هایی خردمند، توانا، خلاق، دارای اعتماد به نفس، آزاده و نقدپذیر مورد توجه مدیران نظام آموزش عالی کشور قرار گیرد [۴]. آموزش دانشگاه باید جامع نگر باشد تا منجر به رشد جسمی، روحی، اجتماعی، عاطفی و اخلاقی دانشجویان شود. دانشگاه باید به ترویج و توسعه معنوی، اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی دانشجویان کمک کند. دانشگاه‌ها در حال حاضر بیشتر بر توسعه شایستگی‌های دانشی دانشجویان متمرکز هستند و کمتر به توسعه ابعاد مهارتی و عاطفی آنها توجه دارند. در نتیجه، دانشجویان برای مواجهه و مقابله با چالش‌های زندگی شخصی و حرفه‌ای خود به خوبی تربیت نمی‌شوند. نظام آموزش عالی سلامت بدون پرداختن به بعد معنوی انسان ناقص و ناکافی است.

آموزش و سلامت اثر هم افزایی دارند. دانشجویانی که سلامت و رفاه بیشتری داشته باشند، در امر تحصیل هم موفقتر خواهند بود. نهادینه‌سازی معنویت در نظام آموزش عالی سلامت در درجه اول، منجر به ارتقای سلامت و کاهش اضطراب و افسردگی دانشجویان می‌شود [۵]. دانشجویان برخوردار از معنویت، توانمند، مسئولیت‌پذیر و دارای قدرت کنترل بیشتری هستند و توانایی سازگاری و مقابله با مشکلات زندگی و تحصیلی را دارند. عدم توجه به معنویت در کلاس های آموزشی موجب افزایش اضطراب، افسردگی و حتی میل به خودکشی در دانشجویان می‌شود [۶]. پژوهش‌هایی هم همبستگی مثبت معنی‌داری بین معنویت و سلامت روانی [۷]، کیفیت زندگی [۸]، رضایت شغلی [۹] و تعهد سازمانی [۱۰] کارکنان بخش سلامت یافتند. همچنین، مطالعاتی نقش مثبت معنویت را در افزایش امید [۱۱]، بهبود کیفیت زندگی [۱۲] و کاهش افسردگی و استرس بیماران [۱۳] ثابت کردند. اعتقادات معنوی، توانایی مقابله بیمار با بیماری و درد را افزایش داده و سرعت بهبودی او را افزایش می‌دهد.

آموزش معنویت و مراقبت معنوی در دانشگاه‌های علوم پزشکی یک پیشنیاز و ضرورت برای ارائه خدمات جامع سلامت به مردم است. بنابراین، مفاهیم، اصول و فنون تقویت معنویت باید به دانشجویان علوم پزشکی آموخته شود (دانش) تا انگیزه کافی برای مراقبت معنوی از خود و دیگران کسب کنند (نگرش) و با بکارگیری توانایی‌ها و مهارت‌های مربوطه در جهت رفع نیازهای معنوی خود و مراجعین خود در سطح معقول و رضایت بخش تلاش کنند (عملکرد). پژوهش‌های متعددی به سنجش میزان معنویت دانشجویان علوم پزشکی کشور پرداختند و سطح معنویت آنها را در حد کم [۱۵-۱۴] یا متوسط [۱۷-۱۶] ارزشیابی کردند. دانشجویان علوم پزشکی باید طوری تربیت شوند تا بتوانند مراقبت‌های معنوی را به بیماران خود ارائه کنند تا آنها بتوانند بهتر با شرایط بیماری خود تطبیق یابند، برای بهبودی خود تلاش بیشتری کنند و کیفیت زندگی بالاتری داشته باشند.

نظام آموزش علوم پزشکی ایران با چالش‌هایی در زمینه تربیت دانشجویان خودکارآمد و واجد صلاحیت حرفه‌ای مواجه است. ضرورت تحول در نظام آموزش علوم پزشکی با تأکید بر معنویت به عنوان یک اولویت کمتر مورد توجه قرار گرفته است [۱۸]. اساتید دانش، مهارت و تجربه کمی در مورد نحوه گنجاندن معنویت در دروس دارند. نظام آموزش علوم پزشکی مبتنی بر معنویت منجر به توسعه و تقویت اساتید، تدریس مبانی و مفاهیم معنویت به دانشجویان علوم پزشکی و در نتیجه، تقویت بعد معنویت آنها خواهد شد که در نهایت، منجر به ارائه خدمات سلامت بهتر به مردم جامعه و ارتقای سطح سلامت عمومی مردم کشور خواهد شد. اساتید دانشگاه‌ها باید توانمند شوند تا به رشد معنوی، فکری، انسانی و اجتماعی دانشجویان کمک کنند. آنها باید به رشد و تعمیق ارزش‌های معنوی در دانشجویان کمک کنند.

مسائل آموزشی پیرامون آموزش معنویت و مراقبت معنوی نظیر عدم اجماع در مورد چگونگی تعریف معنویت، عدم آموزش اساتید در زمینه معنویت، عدم آگاهی، کمبود وقت و ناهماهنگی در آموزش مراقبت معنوی موجب پیچیدگی آموزش معنویت در دانشگاه شده است. ادغام آموزش معنویت در برنامه‌های درسی رشته‌های علوم پزشکی مستلزم برنامه‌ریزی مناسب در مراحل تعیین نیازهای آموزشی، تدوین اهداف آموزشی، انتخاب استاد، تعیین شایستگی‌های مورد نیاز استاد، انتخاب روش‌های آموزشی، تدوین محتوای آموزش، تهیه مواد و تکنولوژی آموزشی و در نهایت، ارزشیابی اثربخشی آموزش است. برنامه‌ریزی مطلوب برای تحقق این امر، مستلزم شناسایی نقاط قوت و ضعف نظام

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1402.22.6.11.0]
[DOI: 10.61186/payesh.22.6.781]

آموزش عالی سلامت ایران در رابطه با نهادینه‌سازی آموزش معنویت و آگاهی از فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در این زمینه است. تحلیل استراتژیک وضعیت موجود آموزش معنویت در دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران و شناسایی راهبردهای مناسب می‌تواند به توسعه یک الگوی مناسب نظام آموزش علوم پزشکی مبتنی بر معنویت اسلامی منجر شود.

منابع

1. Online Etymology Dictionary. Spirit. Available at https://www.etymonline.com/word/spirit [Access date 23/06/2023]
2. Dhar N, Chaturvedi SK, Nandan D. Spiritual health scale 2011: Defining and measuring 4th dimension of health. Indian Journal of Community Medicine 2011;36:275
3. Nelson CJ, Rosenfeld B, Breitbart W, Galietta M. Spirituality, religion, and depression in the terminally ill. Psychosomatics 2002;43:213-20
4. Ministry of Health, Change and Innovation in medical education. Ministry of Health, Medical education directory, 2015
5. Charkhabi M, Mortazavi A, Alimohammadi S, Hayati D. The effect of spiritual intelligence training on the indicators of mental health in Iranian students: An experimental study. Procedia-Social and Behavioral Sciences 2014;159:355-8
6. Hsiao YC, Chiang HY, Chien LY. An exploration of the status of spiritual health among nursing students in Taiwan. Nurse Education Today 2010;30:386-92
7. Ziapour A, Ghaderi A, Vafapoor H, Yazdani V, Saeidi S, Zangeneh A. Relationship between the subscales of mental health and spiritual health in staff of Kermanshah University of Medical Sciences in 2016. Journal of Research on Religion & Health 2018;4:34-44 [in Persian]
8. Assarroudi A, Jalilvand MR, Oudi D, Akaberi A. The relationship between spiritual well-being and life satisfaction in the nursing staff of Mashhad Hasheminezhad hospital. Modern Care Journal 2012;9: 1-7 [in Persian]
9. Khorami Markani A, Habibpor Z, Mokhtari L, Ghafari SE, Motaarefi H, Sakhaei SH, Zeinali E. The role of spiritual health on health system staffs'job satisfaction. The Journal of Urmia Nursing and Midwifery Faculty 2017;15:329-38 [in Persian]
10. Lavasani M, Keyvanzade M, Arjmand N. Spirituality, job stress, organizational commitment, and job satisfaction among nurses in Tehran. Journal of Contemporary Psychology 2008;3:61-73 [in Persian]
11. Baljani E, Khashabi J, Amanpour E, Azimi N. Relationship between spiritual well-being, religion, and hope among patients with cancer. HAYAT-Journal of Faculty of Nursing and Midwifery 2011; 17: 27-37 [in Persian]
12 Shahbazi H, Shakerinejad G, ghajari H, Ghofranipour F, Lotfizadeh M. Relationship of Spirituality and Quality of Life in Patients with Type 2 diabetes. Iranian Journal of Endocrinology and Metabolism 2016; 17:345-352 [in Persian]
13. Sourinejad H, Kazemi A, Adib Moghadam E, Jani Ghorban M, Raisi D, Mansourian M. The Relationship between Depression and Perceived Stress with Spiritual Health in Postmenopausal Women in Isfahan. Journal of Clinical Nursing and Midwifery 2020;9:616-23 [in Persian]
14. Khiyali Z, Jafarzadeh S, Aleosfoor M. The spiritual health among paramedical students studying in Fasa University of medical sciences. Medical History Journal 2017; 29:119-37 [in Persian]
15. Nasrollahi Z, Mohammadi S, Tahmassebi G, Biderafsh A. The Study on the Spiritual Health of Medical Students, A Way to Explain the Necessity of incorporating Spiritual Content into Medical Education Program. Education Strategies in Medical Sciences 2019; 11:26-31 [in Persian]
16. Rahimi N, Nouhi E, Nakhaee N. Spiritual well-being and attitude toward spirituality and spiritual care in nursing and midwifery students. Iran Journal of Nursing 2013; 26:55-65 [in Persian]
17. Arani M, Rahimi Foroushani A, Nateghpour M. Measuring the spiritual health in medical students of Tehran University of Medical Sciences. Journal of Islamic studies in health 2018; 1: 49-66 [in Persian]
18. Sjadi J. Mazaheri S, Simforoosh N. Islamic spiritual health in health higher education. Culture and Health Promotion 2018; 1: 31-8 [in Persian]

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1402.22.6.11.0]
[DOI: 10.61186/payesh.22.6.781]